

Κάνοντας κουήρ την αυτο-άμυνα: η έννοια του εαυτού και το μη ταυτοτικό ανήκειν σε κοινότητες που συγκροτούνται διά της βίας

Μελ Καλφαντή#

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο, αντλώ από ευρήματα της εθνογραφικής έρευνας πεδίου μου στη φεμινιστική και κουήρ αυτοάμυνα, όπου αναδύονται ως κεντρικές οι έννοιες του εαυτού, της ταυτότητας και της κοινότητας, προκειμένου να επαναδιαπραγματευτώ τις έννοιες αυτές, οι οποίες φέρουν μια γενεαλογία αποκλεισμών και διαχωρισμού. Σκιαγραφώντας βασικά σημεία της γενεαλογίας αυτής, επιδιώκω να δείξω πώς η συγκρότηση της έννοιας του εαυτού συνδέεται αναπόσπαστα με τη συγκρότηση του έθνους κράτους, και έτσι είναι μια έννοια που διαπερνάται από εθνικιστικούς και ρατσιστικούς λόγους: πρόκειται για έναν συγκεκριμένο εαυτό, αυτόν του αυτεξούσιου, κυρίαρχου υποκειμένου του φιλελευθερισμού, που είναι άνδρας, λευκός και *ιδιοκτήτης* (Dorlin, 2022). Αντίθετα σε αυτό το μόρφωμα, θεωρώ πως η φεμινιστική και κουήρ αυτοάμυνα αποτελεί ένα προνομιακό πεδίο από το οποίο μπορεί να διατυπωθεί μια διαφορετική, μια *κουήρ* κατανόηση του εαυτού, βασισμένη στη σχεσιακότητα και την ευαλωτότητα, που αξιοποιεί το «προνόμιο της μερικής προοπτικής» (Haraway, 2014) της γραφής από μια θέση μακριά από αυτήν του αυτεξούσιου υποκειμένου (Butler & Spivak, 2015). Στην αναζήτηση μιας απάντησης στο ερώτημα ποιον εαυτό προσδοκά να προστατεύει η *αυτο-άμυνα*, βρίσκω πως αυτός ο εαυτός αποτελεί μέρος μιας κοινότητας που συγκροτείται από μια κοινή ενσώματη ευαλωτότητα στη βία. Μέσα από αυτή τη διερεύνηση, πρόθεσή μου είναι να κατανοήσω πώς συγκροτείται το ανήκειν σε μια κοινότητα πέρα από τα στεγανά όρια της ταυτότητας, θέτοντας στο επίκεντρο της διερεύνησης τα υποκείμενα που ιστορικά εκπίπτουν από την κατηγορία του ανθρώπινου, για να συμμετάσχω με αυτόν τον τρόπο σε μια παραγωγική συζήτηση που φέρνει τη φεμινιστική κριτική σκέψη κοντά στην ανθρωπολογική πράξη.

Λέξεις κλειδιά: εαυτός, ενσωματότητα, αυτοάμυνα, σχεσιακότητα

Διδάκτωρ, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,
e-mail: mel.kalfanti@gmail.com

Queering self-defense: the notion of the self and the belonging beyond identity in communities constructed through violence

Mel Kalfanti*

Abstract

In this paper, I draw from findings of my ethnographic research in feminist and queer self-defense, in which the notions of the self, identity and community are central, with the aim to reclaim these notions, as they are brought about by a genealogy of exclusion and separation. By outlining key aspects of this genealogy, I aim to show how the construction of the notion of the self is inextricably linked with the construction of the nation state, and therefore it is a concept that is embedded in nationalist and racist discourses: it is a specific self, that of the sovereign, dominant subject of liberalism, who is male, white and a property owner (Dorlin 2022). Against this construction, I consider that feminist and queer self-defense is a privileged field from which to propose an alternative, queer understanding of the self, that is based on relationality and vulnerability and makes use of the "privilege of the partial perspective" (Hawaray 2014), of the writing from a position away from that of the sovereign subject. In searching for an answer to the question "which self does self-defense seek to defend?", I find that this self is part of a community constructed by a shared embodied vulnerability to violence. Through these questions, I aim to understand how belonging in a community is constructed beyond the rigid limits of identity, by placing the subjects that historically are excluded from the category of the human at the centre of my research, in order to make part of a productive discussion that brings feminist critical thought close to anthropological praxis.

Keywords: self, embodiment, self-defense, relationality

* PhD, Department of History, Archaeology and Social Anthropology, University of Thessaly

Εισαγωγή

Μέσα από το παρόν άρθρο, στόχος μου είναι να σκιαγραφήσω μια κατανόηση της έννοιας του εαυτού, η οποία αποτελεί θεμέλιο της εθνογραφικής μου έρευνας στην κουήρ και φεμινιστική αυτοάμυνα, προκειμένου να απαντήσω στο ερώτημα *ποιον εαυτό προσδοκά να προστατεύσει η αυτο-άμυνα*. Η έρευνά μου είναι (αυτο)εθνογραφική και το πεδίο της είναι οι φεμινιστικές και κουήρ ομάδες αυτοάμυνας που οργανώνονται ενάντια στην έμφυλη βία. Η εθνογραφία μου μελετάει πώς χτίζονται πρακτικές επιβίωσης και αντίστασης σε κοινότητες οι οποίες έχουν συγκροτηθεί από κοινές ενσώματες εμπειρίες βίας, συγκεκριμένα έμφυλης βίας. Το πεδίο της εθνογραφικής έρευνάς μου οριοθετείται από ομάδες που είτε προπονούνται στην αυτοάμυνα σε φυσικούς χώρους, όπως σε γυμναστήρια, μαθαίνοντας τεχνικές πολεμικών τεχνών και μαχητικών αθλημάτων οι οποίες μπορούν να είναι εφαρμόσιμες σε συνθήκες αυτοάμυνας απέναντι σε περιστατικά έμφυλης βίας, είτε χρησιμοποιούν ψηφιακά μέσα, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, για τη συγκρότηση κοινότητας, την καταγραφή και αναγνώριση περιστατικών έμφυλης βίας και τη διεκδίκηση του δικαιώματος στην αυτοάμυνα.

Επομένως, μιλώντας για αυτοάμυνα και για συγκρότηση δεσμών κοινότητας, ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει –και στο οποίο επικεντρώνεται το παρόν άρθρο– αφορά τον τρόπο που είναι κατανοητή η έννοια του εαυτού τον οποίο καλείται να προστατεύσει η *αυτο-άμυνα*. Είναι μόνο ο ατομικός εαυτός, το οριοθετημένο σώμα για το οποίο το κάθε υποκείμενο έχει την ατομική ευθύνη να αμυνθεί; Προτείνω πως, εντός των κουήρ-φεμινιστικών ομάδων αυτοάμυνας, διαγράφεται μια κατανόηση του «εαυτού» που δεν απορρέει από την κυρίαρχη κατασκευή του αυτόνομου, φιλελεύθερου υποκειμένου. Το υποκείμενο αυτό διαμορφώνεται από τις θεωρίες του κοινωνικού συμβολαίου των Thomas Hobbes και John Locke, στα κείμενα των οποίων οργανώνεται εννοιολογικά το δικαίωμα στη βία και επομένως διατυπώνεται η σύγχρονη έννοια της αυτοάμυνας. Ενάντια σε αυτό το μόρφωμα, η εννοιολόγηση που εντοπίζω στις ομάδες οι οποίες αποτελούν το πεδίο της έρευνάς μου βασίζεται στην υποκειμενικότητα ως ενσώματη και σχεσιακή και στην κοινότητα που συγκροτείται μέσω μιας κοινής ενσώματης ευαλωτότητας στη βία. Μέσω ιστορικών παραδειγμάτων από μια γενεαλογία της αυτοάμυνας και πρωτόλειων ευρημάτων από την έρευνα πεδίου μου, προτείνω μια

διαφορετική εννοιολόγηση: αξιοποιώντας το *προνόμιο* της μερικής προοπτικής (Haraway, 2014) που μου προσφέρει η επικέντρωση στην κουήρ και φεμινιστική αυτοάμυνα, θέτω στο επίκεντρο τα υποκείμενα εκείνα που δεν έχουν πρόσβαση στην κατηγορία του ανθρώπινου. Με τον τρόπο αυτό, αναζητώντας συμμαχίες μέσα από έναν διαθεματικό εαυτό, προσδοκώ να δώσω χώρο σε άλλες ερμηνείες εννοιών όπως ο «εαυτός», μακριά από όσες έχουν παραχθεί ως οικουμενικές αλήθειες. Προκειμένου να φτιαχτεί ο χώρος γι' αυτές τις ερμηνείες, επιλέγω τη «ριζοσπαστική αμφισβήτηση των επίμονων φυλετικοποιημένων και σεξουαλικοποιημένων οντο-επιστημολογιών της αυτο-οριοθετημένης και κατέχουσας περιουσία υποκειμενικότητας» (Αθανασίου στο Butler & Αθανασίου, 2016: 27).

Στην έρευνά μου, θεωρώ την αυτοάμυνα μια πρακτική των υποτελών (Spivak, 1988), μια πρακτική απάντησης και συλλογικής ή ατομικής διαχείρισης μιας συστημικής βίας, δηλαδή μιας βίας που απορρέει από ένα σύστημα εξουσίας και κοινωνικής ιεράρχησης των υποκειμένων. Για να αναπτύξω το επιχείρημά μου, αντλώ συγκεκριμένα σημεία από μια γενεαλογία της αυτοάμυνας, η οποία δεν είναι δυνατό ή σκόπιμο να παρουσιαστεί εδώ διεξοδικά. Η γενεαλογία αυτή αναδεικνύει στοιχεία που ενώνουν ομάδες ή υποκείμενα τα οποία υφίστανται διαφορετικών ειδών βία: αποικιοκρατική, έμφυλη, σεξουαλική, ρατσιστική. Προτάσσοντας έναν διαθεματικό φακό και θέτοντας τέτοιες ομάδες στο επίκεντρο της έρευνας, αναζητώντας εκεί τις καταβολές της, προκύπτει μια θέση αφετηρίας που απομακρύνεται από την έννοια του αυτόνομου υποκειμένου. Ο προσδιορισμός αυτής της θέσης είναι απαραίτητος για να αναδείξω τους λόγους γι' αυτή την απομάκρυνση, με την πρόθεση να μιλήσω για την αυτοάμυνα αμφισβητώντας την κατασκευή του ατομικού εαυτού: είναι άλλωστε η μόνη θέση από την οποία μπορώ να γράψω, γνωρίζοντας πως «μόνο όσοι καταλαμβάνουν τις θέσεις κυριαρχίας είναι ταυτόσημοι με τον εαυτό τους, ασημάδευτοι, αποσωματοποιημένοι, αδιαμεσολάβητοι, υπερβατικοί, αναγεννημένοι» (Haraway, 2014: 287).

Η σύγχρονη αυτοάμυνα αναδύεται στα κείμενα του κοινωνικού συμβολαίου των Thomas Hobbes και John Locke (Hobbes, 1651· Locke, 1689), καθώς εκεί εντοπίζεται η συστηματική οργάνωση του δικαιώματος στη βία. Το κοινωνικό συμβόλαιο θεμελιώνεται στην ανάγκη των ανθρώπων να ξεπεράσουν τη φυσική κατάσταση, που σημαίνει μεταξύ άλλων τη διάχυτη και αναπόδραστη βία, προκειμένου να συγκροτήσουν κοινωνίες. Η

φιλόσοφος Elsa Dorlin, στην πραγματεία της *Αυτοάμυνα: Μια φιλοσοφία της βίας* (Dorlin, 2022), εξηγεί πως το ζήτημα της βίας τίθεται στα συγκροτητικά κείμενα του κοινωνικού συμβολαίου ως δικαίωμα: δικαίωμα που παραχωρείται στο κράτος για την οργάνωση της κοινωνικής ζωής, αλλά και δικαίωμα που διατηρεί το υποκείμενο. Το υποκείμενο ως φορέας δικαιωμάτων είναι το κυρίαρχο υποκείμενο του φιλελευθερισμού, στο οποίο έχει ασκηθεί κριτική από τη φεμινιστική και μεταδομιστική θεωρία, ως σχήμα που αποκλείει όποιο δεν είναι άνδρας, λευκός και ιδιοκτήτης. Αυτό το άτομο χαρακτηρίζεται από μια «θεμελιώδη και φυσική ουδετερότητα» (Winnubst, 2006: 26), ουδετερότητα την οποία η φεμινιστική –και όχι μόνο– κριτική έχει αναδείξει ως κατασκευή που αποκρύπτει τους έμφυλους, φυλετικούς, ταξικούς και άλλους διαχωρισμούς του κοινωνικού πεδίου. Είναι το άτομο που, με τη διεκδίκηση της θέσης του καθολικού και του ουδέτερου, αποτέλεσε το πρόσωπο της ανθρωπότητας, με τον τρόπο που την αντιλαμβάνεται η Haraway: «Η ανθρωπότητα είναι νεωτερική μορφή· το πρόσωπό της είναι γενικό, το περίγραμμά της καθολικό. Μέχρι τώρα, η ανθρωπότητα έχει πρόσωπο ανδρικό» (Haraway, 2006: 423).

Η ιδιοκτησία ως θεμέλιο της ανθρωπότητας

Από τα χαρακτηριστικά του υποκειμένου του φιλελευθερισμού, στέκομαι στην ιδιοκτησία, γιατί γίνεται η ειδοποιός διαφορά, η γραμμή που χωρίζει τα άτομα που μπορούν να υπερασπιστούν τον εαυτό τους και αυτά που αφήνονται ανυπεράσπιστα (Dorlin, 2022: 19). Η ιδιοκτησία είναι το εννοιολογικό σχήμα που επιτρέπει τη συγκρότηση του υποκειμένου. Το άτομο στη φιλελεύθερη ιδεολογία χαρακτηρίζεται από την αυτονομία του: σε αυτή τη διεκδίκηση της αυτονομίας, πρώτο βήμα και απαραίτητο θεμέλιο είναι η προσπάθεια να ξεπεράσει ο άνθρωπος την επιρροή της φύσης και τελικά να την καταστήσει αντικείμενο ιδιοκτησίας του. Η αυτονόμηση από τη φύση σημαίνει, βέβαια, και την αυτονόμηση από το σώμα, το οποίο το άτομο κατέχει, δεν υποτάσσεται στις ανάγκες του. «Επειδή το σώμα κάποιου είναι οριοθετημένο, αυτός το κατέχει ως περιουσία» (Winnubst, 2006: 29). Η αναγωγή του σώματος σε αντικείμενο ιδιοποίησης επιτρέπει και την εννοιολογική οικοδόμηση της ιδιοκτησίας ως δικαιώματος, που έχει δικαιωματικά ο άνθρωπος επί του σώματός του, και επί της φύσης. Η ιδιοκτησία έτσι γίνεται μία από τις

κυρίαρχες αξίες της φιλελεύθερης ιδεολογίας, και απαραίτητη προϋπόθεση για να λογίζεται κανείς ως πλήρως άνθρωπος. «Υπάρχουν αυτοί που κατέχουν πραγματικά το σώμα τους και αυτοί που είναι από τη φύση τους απ-αλλοτριωμένοι και αυτή η θεμελιώδης διαφοροποίηση ορίζει ποιος έχει δικαίωμα και σε ποιον παραχωρείται η ελευθερία» (Dorlin, 2022: 80).

Όταν ο Locke γράφει τη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου, αυτό το άτομο αναγνωρίζει ως φορέα δικαιωμάτων. Η αυτοάμυνα σε αυτό το πλαίσιο είναι διανοητή ως δικαίωμα να υπερασπιστεί κανείς την ιδιοκτησία του, δηλαδή όπως φάνηκε, και το σώμα του. «Το υποκείμενο στην αυτοάμυνα», εξηγεί η Dorlin, «είναι ένα “εγώ” που φέρει δικαιώματα» (Dorlin, 2022: 82). Η Dorlin εξηγεί πως το αυτεξούσιο υποκείμενο, αυτό που αντιπροσωπεύει τη σύγχρονη υποκειμενικότητα, γίνεται αντιληπτό ως ένα μικρο-κράτος, που εκφράζεται με όρους κυριαρχίας (sovereignty). «Στην πλαίσιωση του Locke, ο “εαυτός” στην “αυτο-άμυνα” αντηχεί αυτή την υποκειμενικότητα. Για τους άλλους –τους ινδιάνους που απολαμβάνουν τα δώρα της φύσης, για τους σκλάβους, τους υπηρέτες, τις γυναίκες και τα παιδιά, τους άπορους, εγκληματίες και αποβράσματα–, δεν υπάρχει κανείς μέσα στο σώμα τους, έτσι όπως είναι απ-αλλοτριωμένοι από τους εαυτούς τους. Η ύπαρξή τους είναι ριζικά έξω από το σώμα τους» (Dorlin, 2022: 81). Έτσι, είναι ήδη σαφές ποιο είναι το υποκείμενο που έχει δικαίωμα στην αυτοάμυνα στη συγκρότηση του κοινωνικού συμβολαίου: το κοινωνικό συμβόλαιο του Locke είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με φυλετικούς και έμφυλους διαχωρισμούς (Hicks, 2017: 30) που ορίζουν την πρόσβαση στην ανθρωπινότητα. Το εμβληματικό κείμενο φεμινιστικής θεωρίας *Το Έμφυλο Συμβόλαιο (The Sexual Contract)* της Carole Pateman (Pateman, 1988) ανέδειξε τον αποκλεισμό των γυναικών από τη συγκρότηση του κοινωνικού συμβολαίου, ενώ αντίστοιχα το έργο της μετααποικιακής θεωρίας του Charles Mills *Το Φυλετικό Συμβόλαιο (The Racial Contract)* (1997) αναδεικνύει τους φυλετικούς αποκλεισμούς. Η Pateman εξηγεί πως ενώ «το κοινωνικό συμβόλαιο είναι μια ιστορία ελευθερίας, το έμφυλο συμβόλαιο είναι μια ιστορία καθυπόταξης. [...] Η ατομική ελευθερία δεν είναι οικουμενική: η ατομική ελευθερία είναι ένα ανδρικό χαρακτηριστικό» (Pateman, 1988: 5). Ακόμα, η δουλειά του MacPherson (1962) πάνω στο έργο των Hobbes και Locke τεκμηρίωσε την κεντρική θέση του *κτητικού ατομικισμού (possessive individualism)* στις θεωρίες αυτές,

αναλύοντας πώς και γιατί η κατοχή περιουσίας έχει αναχθεί σε φυσικό και ουσιώδες χαρακτηριστικό της ανθρωπότητας (Butler & Αθανασίου, 2016: 9).

Η ιδέα της *ιδιοκτησίας του εαυτού* (*self-ownership*) (Pateman, 2002· Shanks, 2018) είναι από τις πιο κεντρικές έννοιες που χρησιμοποιεί ο Locke για να αιτιολογήσει το σύστημα της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, και παρά τις διακηρύξεις περί ισότητας που αποτελούν τον ρητό στόχο της δουλειάς του, επιτρέπει τον διαχωρισμό των ανθρώπων βάσει της πρόσβασης ή όχι στο δικαίωμα ιδιοκτησίας. Η ιδιοκτησία του εαυτού είναι αντιληπτή ως «προσωπική κυριαρχία» (Thrasher, 2019) με τρόπο τέτοιο που η έννοια του εαυτού αναλύεται με όρους ανάλογους της εδαφικής κυριαρχίας: το υποκείμενο είναι αντιληπτό ως μικρο-κράτος (Dorlin, 2022: 41). Κατανοώντας την αυτοάμυνα ως δικαίωμα που βασίζεται στο αυτόνομο υποκείμενο ως μικρο-κράτος, η έμφαση στην κυριαρχία αναδεικνύει πώς η υπεράσπιση του εαυτού συγχέεται με την υπεράσπιση του έθνους και την υπεράσπιση της ιδιοκτησίας. Αυτή η έμφαση κάνει την έννοια της αυτοάμυνας να γίνεται ιδιοποιήσιμη από λόγους που όχι μόνο δεν είναι συγγενείς με το δικό μου παράδειγμα, αλλά είναι απολύτως εχθρικοί προς αυτό που προσπαθώ να υποστηρίξω στο παρόν κείμενο και στην έρευνά μου ευρύτερα.

Ενάντια σε μια νομική εννοιολόγηση του δικαιώματος στην αυτοάμυνα και αναζητώντας τον «καταγωγικό μύθο» της αυτοάμυνας όπως την κατανοώ στο δικό μου πεδίο, η γενεαλογία με οδηγεί σε φαινομενικά διαφορετικά συγκείμενα. Η αυτοάμυνα αναδύεται ως εργαλείο απόκρισης στη βία μέσα από τη σύγκλιση διαφορετικών ιστορικών διαδρομών. Η Dorlin συνθέτει μια αφήγηση αντλώντας από διαφορετικά ιστορικά γεγονότα, με την πρόθεση να σκιαγραφήσει έναν «αστερισμό» (Dorlin, 2022: xix), όπως λέει, και όχι μια γραμμική ιστορική διαδρομή με αιτιακή εξέλιξη. Ο αστερισμός αυτός ενώνει, μεταξύ άλλων, τους πολεμικούς χορούς των σκλάβων στις ευρωπαϊκές αποικίες με τις σουφραζέτες των αρχών του 20ού αιώνα και το κίνημα της Μαύρης Δύναμης που αναφέρθηκε ιδεολογικά στην εξέγερση του γκέτο της Βαρσοβίας με τις κούρη περιπολίες στο Σαν Φρανσίσκο που άντλησαν έμπνευση από τους Μαύρους Πάνθηρες.

Στις ευρωπαϊκές αποικίες, οι σκλάβοι μέσα από τη συλλογική τελετουργία του χορού έβρισκαν τρόπους να αντισταθούν στην αποικιακή εξουσία, όταν η λευκή δυτική κυριαρχία απαγόρευσε την εξάσκηση στις πολεμικές τέχνες, από τον φόβο της οργάνωσης μιας αντίδρασης στη βία που ασκούσε. Έτσι, οι «γραμμές διαφυγής»

οδήγησαν τις κοινότητες σκλάβων να στραφούν προς τον χορό, για να μετουσιώσουν τη σωματική ένταση που προκαλεί η βία (Fanon, 1982: 31), τόσο για να εξασκηθούν όσο και για να βιώσουν στιγμές ελευθερίας. Οι σουφραζέτες στο Ηνωμένο Βασίλειο, ως μέρος του πολιτικού τους προγράμματος για τη διεκδίκηση φεμινιστικών δικαιωμάτων, δημιούργησαν τις πρώτες φεμινιστικές ομάδες εκμάθησης αυτοάμυνας, με στόχο τόσο την προστασία από περιστατικά έμφυλης βίας, όσο και την άμυνά τους απέναντι στην αστυνομία. Το κίνημα της Μαύρης Δύναμης, υιοθετώντας την κληρονομιά των πληθυσμών που όχι μόνο δεν είχαν το δικαίωμα ιδιοκτησίας αλλά αποτελούσαν οι ίδιοι ιδιοκτησία λευκών, πρότασε την αυτοάμυνα με όρους συλλογικούς/κοινοτικούς: η αυτοάμυνα οργανώθηκε πάνω στην αναγνώριση πως η προστασία της αστυνομίας στα πλαίσια ενός οργανωμένου κράτους δεν αφορούσε ποτέ αυτές τις κοινότητες. Αντιθέτως, η αστυνομία ήταν η βασική τους απειλή και έτσι ήταν μονόδρομος η προσπάθεια να προστατευτούν από αυτή. Τέλος, οι κουήρ περιπολίες των Μωβ Πανθήρων εμπνεύστηκαν από το οργανωτικό μοντέλο των Μαύρων Πανθήρων, μετατοπίζοντας την έμφαση της ανάλυσης από τη φυλή στο φύλο και τη σεξουαλικότητα. Οι συνδέσεις μεταξύ αυτών των ιστορικών παραδειγμάτων αναδεικνύουν πτυχές της αυτοάμυνας που είναι συγγενείς με το δικό μου παράδειγμα, προσφέροντας ένα θεμέλιο για την ανάλυση της συστημικής βίας και της αυτοάμυνας ως οργάνωσης για την απάντηση σε αυτή. Οι πτυχές αυτές προτάσσουν την αυτοάμυνα χωρίς να αντιλαμβάνονται το αυτόνομο υποκειμένο-ιδιοκτήτη ως προϋπόθεσή της. Αντίθετα, στα παραδείγματα αυτά η αυτοάμυνα είναι η πρακτική υποκειμένων υποτελών (Spivak, 1988), που έχουν στερηθεί τον έλεγχο του σώματός τους και οργανώνονται ως κοινότητες, με βάση τις σχέσεις τους, προκειμένου να αντισταθούν στη βία που υφίστανται.

Η απο-αποικιοποίηση της επιστημολογίας: αμφισβητώντας την καθολικότητα του δυτικού λόγου

Η επιλογή να αναζητήσω τις καταβολές της έρευνάς μου σε αυτή τη γενεαλογία συνδέεται με την επιλογή να αρνηθώ την επιστημολογική προσέγγιση που θεωρεί δεδομένη τη θέση ψευδούς ουδετερότητας, αξιοποιώντας την κληρονομιά φεμινιστριών θεωρητικών,

ιδιαίτερα της Donna Haraway και των τοποθετημένων γνώσεών της (2014), ώστε να αφηγηθώ μια ιστορία που ακουμπάει σε αυτές τις θέσεις. Επομένως, στη δική μου έρευνα, με την αναζήτηση καταβολών σε αυτή τη γενεαλογία, ήδη θέτω στο επίκεντρο τα υποκείμενα που εκπίπτουν από την κατηγορία του ανθρώπινου, προκειμένου να εννοιολογηθεί η αυτοάμυνα πέρα και έξω από την κατανόηση του σώματος ως ιδιοκτησίας και της αυτοάμυνας ως δικαιώματος να προστατεύσει κάποιο την ιδιοκτησία του. Αντλώ από τη μετααποικιακή θεωρία και τη φεμινιστική κριτική, βρίσκοντας εκεί έναν τόπο προκειμένου να φανταστώ διαφορετικά το «εγώ» της αυτοάμυνας, ένα «εγώ» που αρθρώνεται από τα υποκείμενα που ιστορικά στερούνται το δικαίωμα στον έλεγχο του σώματός τους. Η Haraway σημειώνει, κατασκευάζοντας αυτή την επιστημολογία, ότι «ο εαυτός [...] πάντοτε είναι κατασκευασμένος και ατελώς συγκολλημένος και κατά συνέπεια είναι ικανός να συνδεθεί με κάποιον άλλο, να δει από κοινού χωρίς να ισχυρίζεται ότι είναι ο άλλος» (Haraway, 2014: 286). Με αυτόν τον τρόπο, φαίνεται πώς η δουλειά της Haraway αλλά και γενικά η επιστημολογική προσέγγιση της παρούσας έρευνας έχει οργανική σχέση και με το περιεχόμενό της, προκειμένου να μπορέσω να προτείνω μια άλλη προσέγγιση στον τρόπο που είναι κατανοητός ο εαυτός.

Μακριά από την παράδοση του δυτικού φιλελευθερισμού και την κυριαρχία της ως μοναδική και αυταπόδεικτη αλήθεια, η σύνδεση με αντι-αποικιακές επιστημολογίες και δη επιστημολογίες αυτόχθονων αρνείται την κατανόηση της ιδιοκτησίας με τον τρόπο που αναλύθηκε παραπάνω και επιτρέπει μια κατανόηση που απορρέει από την προσέγγιση της σκέψης αυτόχθονων πληθυσμών στη σχέση του ανθρώπου με τη γη, τη φύση και το σώμα του. Στρέφομαι εκεί, γιατί στο σημείο αυτό φαίνονται δύο αντιδιαμετρικά αντίθετες κατανοήσεις και θεωρώ πως σκιαγραφεί την ένταση την οποία επιχειρώ να περιγράψω στο παρόν άρθρο. Ενάντια στην ευρωκεντρική αντίληψη της γης ως ιδιοκτησίας (Atleo & Boron, 2022), αντλώ από τις «εν-τοπισμένες επιστημολογίες» (Atleo & Boron, 2022: 3) αυτοχθόνων πολιτισμών, όχι για να μιλήσω εκ μέρους τους ή να υποθέσω μια νέα καθολική αλήθεια – όπως σημειώνει η Haraway, «οι φεμινίστριες δεν χρειάζονται ένα δόγμα αντικειμενικότητας που υπόσχεται υπερβατολογικότητα» (Haraway, 2014: 278). Αυτό που χρειάζομαι είναι «ένα παγκόσμιο σύστημα συνδέσεων που να συμπεριλαμβάνει την ικανότητα να μεταφράζονται ως έναν βαθμό οι γνώσεις ανάμεσα σε κοινότητες πολύ διαφορετικές – και εξουσιαστικά διαφοροποιημένες» (Haraway, 2014:

278). Αυτά τα δίκτυα συνδέσεων «τα οποία στην πολιτική ονομάζονται αλληλεγγύη και στην επιστημολογία κοινές συζητήσεις» παράγονται από «επιμέρους, τοποθετήσιμες κριτικές γνώσεις» (Haraway, 2014: 284): για τον λόγο αυτό αξιοποιώ στοιχεία από επιστημολογίες που αποδομούν την επίφαση καθολικότητας της δυτικής φιλελεύθερης σκέψης και απορρέουν από κοινότητες που η απ-αλλοτρίωση από το σώμα και τη γη τους είναι συγκροτητικές εμπειρίες. Αφού παρουσιάσω κάποια κεντρικά σημεία που βρίσκω χρήσιμα για το επιχείρημά μου, φέρνω μερικά παραδείγματα από τα ευρήματα της έρευνας πεδίου μου που ευελπιστώ πως αιτιολογούν αυτές τις συνδέσεις.

Στην κοσμοθεωρία που αντικατοπτρίζουν οι σχέσεις αυτόχθονων πληθυσμών με τη γη και την αμφισβήτηση της ιδιοκτησίας, αυτό που έχει σημασία εδώ είναι η *σχεσιακή ηθική* (Atleo & Boron, 2022: 6): για παράδειγμα, στον Kayanerenkó:wa («τον Μεγάλο Νόμο της Ειρήνης») της κοινότητας Haudenosaunee, «η γη δεν είναι ιδιωτική ιδιοκτησία που μπορεί να ανήκει σε ένα άτομο. Στην κοσμοθεωρία μας, η γη είναι συλλογικό δικαίωμα. Βρίσκεται σε κοινή διαχείριση προς όφελος όλων» (Deyohwe:to, 2021, όπως παραπέμπεται στο Atleo & Boron, 2022). Η λογική που ανέτρεψε αυτή την κατανόηση και επέτρεψε την απ-αλλοτρίωση της γης οφείλεται και στη χομπσιανή ιδέα του διαχωρισμού του ανθρώπου από τη φύση. Ωστόσο, στην αυτόχθονη σκέψη ιδίως στην αμερικάνικη ήπειρο, αυτός που θεωρήθηκε ως «ο θεμελιακός αρχιτέκτονας της απ-αλλοτρίωσης αυτόχθονης γης» ήταν ο Locke (Atleo & Boron, 2022: 3). Ως ο διανοητής που συνέδεσε τόσο οργανικά την ανθρωπινότητα με την ιδιοκτησία, ήταν η δική του σκέψη που τελικά επιτρέπει την απροθυμία για αναγνώριση δικαιωμάτων των αυτόχθονων στη γη καταγωγής τους, με την αιτιολογία της «απώλειας ανθρωπινότητας» (Atleo & Boron, 2022: 9). Στρεφόμενο προς την οντολογική προσέγγιση των αυτόχθονων στη γη (Hicks, 2017: 30) και κοιτώντας κριτικά την οντολογική προέλευση του δυτικού κοινωνικοοικονομικού συστήματος της ιδιοκτησίας, η σχεσιακότητα είναι μια έννοια που φέρει μεγάλο βάρος. Η αλληλεξάρτηση όλων των ζώντων αποτυπώνεται στη φράση «Όλες μου οι σχέσεις» (Hicks, 2017: 30), που σημαίνει πως όλοι οι ζώντες οργανισμοί, συμπεριλαμβανομένης της γης, βρίσκονται σε σύνδεση και μη ιεραρχική σχέση μεταξύ τους. Αυτή η ιδέα σημαίνει πως «είναι αδιανόητο να αξιώνεις (κατέχεις) αυτό που πρέπει να διαμοιράζεται» (Verney, 2004: 135).

Η αναφορά σε ψήγματα της αυτόχθονης οντολογίας εδώ ενέχει τον κίνδυνο της υπεραπλούστευσης, καθώς δεν είναι ούτε κατά διάνοια δυνατό να αναλυθεί στο πλήρες εύρος της. Εν γνώσει αυτού του κινδύνου, επιλέγω να τη φέρω στη συζήτηση γιατί δείχνει μια ριζικά αντίθετη κατεύθυνση με ό,τι έχει παραχθεί από τον δυτικό οικουμενισμό ως απόλυτη αλήθεια, αξιοποιώντας το προνόμιο της μερικής προοπτικής διαφορετικών υποκειμένων που έχουν βρεθεί απαλλοτριωμένα από τους μηχανισμούς της εξουσίας, δεν είχαν ποτέ κατοχή του εαυτού τους και βρέθηκαν στο περιθώριο του κτητικού ατομικισμού (MacPherson, 1962), ο οποίος αποτέλεσε τη βάση της φιλελεύθερης ιδεολογίας. Ακολουθώντας τις Αθανασίου και Μπάτλερ (2016), αντλώντας από τον διάλογό τους με τίτλο *Απ-αλλοτρίωση: Η επιτελεστικότητα στο πολιτικό*, χρησιμοποιώ την έννοια της απ-αλλοτρίωσης ως αφετηρία μιας νέας προσέγγισης στη σκέψη γύρω από το υποκείμενο και τη σχεσιακότητα, επεκτείνοντάς την από την κυριολεκτική χρήση αναφορικά με τη γη στη χρήση της ως εργαλείο για την κατανόηση της συγκρότησης ενός άλλου εαυτού, ενός υποκειμένου που δεν είναι αυτόνομο και κυρίαρχο. Η Αθανασίου στον διάλογο αυτό εξηγεί: «Η απ-αλλοτρίωση στέκεται ως ετερόνομη συνθήκη της αυτονομίας, ή ίσως ακριβέστερα, ως ένα όριο στην αυτόνομη και αδιαπέραστη αυτάρκεια του φιλελεύθερου υποκειμένου, μέσω της τραυματικής αλλά και ενεργοποιητικής ουσιώδους εξάρτησης και σχεσιακότητάς του» (Αθανασίου στο Butler & Αθανασίου, 2016: 2). Αυτή η σχεσιακότητα που διαρρηγνύει το αυτόνομο υποκείμενο του φιλελευθερισμού αποτελεί τη βάση της συζήτησης που παρουσιάζω.

Για έναν άλλο εαυτό: σημειώσεις από το πεδίο

Επαναφέροντας το ερώτημα *ποιον εαυτό προσδοκά να προστατεύσει η αυτο-άμυνα*, και γειώνοντάς το στο πεδίο μου που αποτελείται από κουήρ και φεμινιστικές ομάδες αυτοάμυνας, είναι φανερό πως δεν πρόκειται για τον εαυτό που σκιαγραφείται στα ιδρυτικά κείμενα της αυτοάμυνας. Τα υποκείμενα που υφίστανται έμφυλη και σεξουαλικοποιημένη βία, τα υποκείμενα δηλαδή με τα οποία συνομιλώ και διεξάγω την έρευνα αυτή, ανήκουν στις κατηγορίες υποκειμένων που, όπως ανέδειξα με τη σύντομη αναφορά στη γενεαλογία, ενοικούν θέσεις καταστατικά εκτός του οικουμενικού

υποκειμένου. Επομένως, θεωρώ πως το συγκεκριμένο πεδίο μπορεί να λειτουργήσει προνομιακά ώστε να θεμελιωθεί μια διαφορετική εννοιολόγηση του εαυτού.

Για να εξηγήσω την κατανόηση του εαυτού που παρατηρώ στο δικό μου πεδίο, επιλέγω ορισμένα παραδείγματα που σκιαγραφούν αυτή τη διαφορετική κατανόηση του εαυτού, βασισμένα από τη μία σε μια άλλη σχέση με το σώμα, και από την άλλη στη σχεσιακότητα ως συγκροτητικό στοιχείο της υποκειμενικότητας. Τα παραδείγματα αντλούνται από τις σημειώσεις πεδίου μου γύρω από τους λόγους που παράγονται εντός των ομάδων αυτοάμυνας, αλλά και από τις συνεντεύξεις που έχω πραγματοποιήσει με τις συνομιλήτριές μου. Οι σημειώσεις πεδίου εμπλουτίζονται επίσης από λόγους και συνθήματα των φεμινιστικών και κούηρ κινημάτων, καθώς προσεγγίζω τις ομάδες αυτοάμυνας με σκοπό να διερευνήσω τις συγκλίσεις και τις αποκλίσεις με άλλες σύγχρονες πρακτικές φεμινιστικής και κούηρ κοινωνικότητας που στοχεύουν στη δημιουργία ασφαλών χώρων για τα υποκείμενα αυτά. Με άλλα λόγια, θεωρώ πως δεν είναι δυνατό στην έρευνά μου να προσεγγίσω μια πρακτική διαχείρισης της έμφυλης βίας αποκομμένη από το πλαίσιο που την καθιστά δυνατή και με το οποίο αλληλοδιαμορφώνεται.

Το πρώτο παράδειγμα αντλείται από την περιγραφή της στοχοθεσίας μίας από τις ομάδες που αποτελούν μέρος του πεδίου μου, του Fight Back Club, όπως αυτή εκφράζεται από τον προπονητή και δημιουργό της. Ο Άρης, ο οποίος είναι και συνομιλητής μου στην έρευνα πέρα από προπονητής μου, έχει αναπτύξει ένα πολύ λεπτομερές πρόγραμμα για την εκμάθηση αυτοάμυνας, που συνδυάζει τεχνικές μαχητικών αθλημάτων με ασκήσεις ψυχολογικής και συναισθηματικής προετοιμασίας. Παρουσιάζοντάς τες, και με σκοπό να απαντήσει στους λόγους που συνιστά σε κάποιο άτομο να ασχοληθεί με την αυτοάμυνα, θέτει ως πρόταγμα την *επανοικειοποίηση του σώματος*. Αυτή η λέξη έχει ιδιαίτερη σημασία, επειδή δεν υποδηλώνει μια αντίληψη που βλέπει το σώμα εξ ορισμού ως αντικείμενο ιδιοκτησίας του ατόμου. Το αίτημα για την επανοικειοποίηση του σώματος είναι ένα αίτημα που έχει διατυπωθεί σε διαφορετικά συγκείμενα, μέσω της φεμινιστικής τέχνης (da Costa Bezzera, 2007· Ghosh & Singh, 2017), αντλώντας από μία ανάλυση της πατριαρχίας ως του συστήματος εξουσίας που στερεί από τις γυναίκες την κυριότητα του σώματός τους. Χρησιμοποιώντας αυτόν τον όρο, ο Άρης δείχνει ότι αντιλαμβάνεται πως τα υποκείμενα για τα οποία σχεδιάζει την

προπόνηση είναι «απ-αλλοτριωμένα από το σώμα τους» (Dorlin, 2022: 82) και διεκδικούν να αντισταθούν σε αυτή τη συνθήκη. Με άλλα λόγια, θεωρώ πως προτείνει μια δυναμική σχέση κατά την οποία ο έλεγχος του σώματος είναι πρόταγμα και ποτέ κεκτημένο.

Έχει ενδιαφέρον πως ο ίδιος, κατά τη διάρκεια μίας από τις συνεντεύξεις που έκανα μαζί του, έδειξε ότι το δικό του σώμα το αντιλαμβάνεται με αρκετά διαφορετικό τρόπο. Ο Άρης ως λευκός, νέος, δυνατός cis straight άνδρας καταλαμβάνει τη θέση υποκειμένου πάνω στην οποία συγκροτείται το κοινωνικό συμβόλαιο. Η σχέση με το σώμα του είναι το στοιχείο που τον διαφοροποιεί από τα υποκείμενα για τα οποία σχεδιάζει τις προπονήσεις, όπως φαίνεται στον αναστοχασμό που κάνει για την αποτελεσματικότητα της μεθόδου του:

Εγώ ζω στο σώμα μου οπότε δεν μπορώ να φανταστώ πώς είναι για ένα άλλο άτομο που έχει μια άλλη ανατομική κατάσταση και άλλες δεξιότητες. Μου έκανε πολλή εντύπωση τώρα πρόσφατα πώς έπρεπε να εξηγήσω, και ήταν πολύ ωραίο το challenge, ένα φοβερά απλό για τη δική μου αντίληψη concept, λόγω εμπειρίας απλό, το πώς μεταβιβάζω βάρος από το ένα μέρος στο άλλο μέρος του σώματος, το οποίο το θεωρώ δεδομένο, αλλά δεν είναι. Είναι συναρπαστικό, πρέπει να το εξηγήσω σε έναν άνθρωπο που το μυαλό του το λέει στο σώμα του και το σώμα του δεν το κάνει.

Στα λόγια του αυτά θεωρώ πως γίνεται φανερό ότι του είναι δυσνόητη η εμπειρία ενός ατόμου που δεν έχει το σώμα του υπό την κατοχή και τον πλήρη έλεγχό του («το μυαλό του το λέει στο σώμα του και το σώμα του δεν το κάνει»). Το γεγονός ότι είναι η εμπειρία, όπως λέει, που κάνει την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου απλή, δεν είναι άσχετη από τη θέση υποκειμένου που κατέστησε δυνατή την εμπειρία αυτή: λίγο μετά στην ίδια συνέντευξη μίλησε για το προνόμιό του αυτό. «Εγώ έχω αυτό το τεράστιο προνόμιο. Δεν νιώθω ότι κινδυνεύω στον δρόμο, οπότε η λογική του Fight Back Club [...] είναι εμείς που είμαστε από τη μέσα μεριά να ανοίξουμε την πόρτα η οποία μέχρι πρότινος ήταν κλειστή. Την πόρτα των πολεμικών τεχνών, την πόρτα του προνομίου να έχουμε την ευκαιρία να σπουδάσουμε τις πολεμικές τέχνες και τη βία με ασφάλεια». Η ευκαιρία αυτή είναι μία ευκαιρία έμφυλα κατανομημένη, καθώς το «εμείς» που βρίσκεται κατά τη γνώμη του στη «μέσα μεριά» διαχωρίζεται από τα υποκείμενα για τα οποία σχεδιάζει τις προπονήσεις

του, τα υποκείμενα με άλλα λόγια για τα οποία η αυτοάμυνα, όπως προσπαθώ να τη σκιαγραφήσω, είναι απαραίτητη.

Αυτή η ατελής σχέση με το σώμα και την ιδιοκτησία του, την οποία διαπιστώνω στον λόγο που παράγεται για την ομάδα αυτοάμυνας, είναι αυτή που εντοπίζω στην ανάγκη να αρθρωθεί το φεμινιστικό σύνθημα «Το σώμα μου μου ανήκει!» ως επιτελεστικό αίτημα, αρθρωμένο δηλαδή ακριβώς από τα υποκείμενα για τα οποία αυτή η δήλωση δεν είναι δεδομένη. Η Αθηνά Αθανασίου στον διάλογό της με το Judith Butler (Butler & Αθανασίου, 2016), παρατηρεί, συζητώντας τέτοιες διεκδικήσεις:

Αν και τα σύγχρονα σχήματα της πολιτικής του δρόμου εμπλέκουν το σώμα, τα τραύματα και τις καινοτομίες του, εντούτοις δεν το παίρνουν ως δεδομένο. Αντιθέτως, λαμβάνουν υπόψη –και ταυτόχρονα εξηγούν– τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους τα σώματα είναι «εκτός εαυτού», απ-αλλοτριωμένα. Οι δημόσιες συναθροίσεις επιτρέπουν και πραγματώνουν μια επιτελεστικότητα της ενσώματης δράσης, με την οποία κατέχουμε τα σώματά μας και αγωνιζόμαστε για το δικαίωμα να τα διεκδικούμε ως «δικά μας» (όταν ζητάμε, για παράδειγμα, από το κράτος να μείνει μακριά από τα σώματά μας). Ωστόσο, η διεκδίκησή μας δεν αναφέρεται μόνο σε ατομικά, αυτάρκη και αυτοκυρίαρχα σώματα, αλλά κυρίως στη σχεσιακότητα αυτών των σωμάτων. (Αθανασίου στο Butler & Αθανασίου, 2016: 251, η έμφαση δική μου)

Η προσέγγιση της Αθανασίου εδώ φέρνει στο προσκήνιο τη σημασία της επιτελεστικότητας για το επιχείρημα του παρόντος άρθρου, σκιαγραφώντας τις λεπτές ισορροπίες που είναι απαραίτητες να λάβει υπόψη αυτή η συζήτηση. Καθώς δεν είναι δυνατό στο πλαίσιο αυτό να τις αναλύσω στην ολότητά τους, αναφέρομαι επιγραμματικά στις προεκτάσεις αυτής της συζήτησης στον επίλογο.

Περνώντας από την ιδιοκτησία του σώματος στο ζήτημα της σχεσιακής κατανόησης του εαυτού, αναφέρομαι σε ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον περιστατικό, που μου αφηγήθηκε στη συζήτησή μας μια δεύτερη συνομιλήτριά μου, η Δ., προπονήτρια μιας δεύτερης ομάδας στην οποία συμμετείχα στην έρευνα πεδίου μου.¹ Το περιστατικό αυτό έλαβε χώρα σε ένα από τα πιο δημοφιλή κούιρ κλαμπ του κέντρου της Αθήνας. Σε μια

νύχτα εξόδου, ενώ με την παρέα της κάθονταν έξω από το κλαμπ, ένα περαστικό αμάξι τους επιτέθηκε υβριστικά, χρησιμοποιώντας ομοφοβικό λόγο και πετώντας τους αντικείμενα. Η Δ. περιγράφει την επίθεση ως ένα βαθιά τραυματικό γεγονός, με σαφή ομοφοβικά χαρακτηριστικά – εκείνη και η παρέα της δέχθηκαν επίθεση λόγω της παρουσίας τους στον συγκεκριμένο χώρο, του οποίου η ταυτότητα ως κουήρ χώρος είναι περήφανα φανερή. Η Δ., παρότι είναι εκπαιδευμένη και σωματικά ικανή να υπερασπιστεί τον εαυτό της και την παρέα της, επέλεξε να μην το κάνει. Ο λόγος, μου εξήγησε, ήταν πως φοβήθηκε ότι αν αντιδράσει επιθετικά, θα μπορούσαν να υπάρξουν αντίποινα τις επόμενες μέρες σε άλλα άτομα που θα πήγαιναν στο ίδιο μαγαζί.

Στα λόγια της, η Δ. δείχνει πως αναγνωρίζει τη βία ως συστημική, καθώς φαίνεται να θεωρεί δεδομένο ότι θα προκύψει ξανά και με ανάλογα χαρακτηριστικά. Επίσης, και πιο σημαντικά για το επιχείρημά μου εδώ, είναι φανερό πως δεν αντιλαμβάνεται την αυτοάμυνα ως δυνατότητα ή επιλογή να προστατέψει το ατομικό της σώμα απέναντι στη βία που δέχεται, ούτε καν το σώμα των οικείων της. Αυτό που φοβάται δεν είναι απλώς η κλιμάκωση της βίας εκείνη τη δεδομένη στιγμή. Αντίθετα, φαίνεται πως τη συνδέει μια αίσθηση ευθύνης και μια κοινότητα με τους/τις δυνητικούς/ές άλλους/ες, που μπορεί να μην έχει γνωρίσει καν, αλλά με τους/τις οποίους/ες είναι ήδη μπλεγμένη σε δίκτυα εγγύτητας, συγκροτούμενα από όσα απειλούνται από την ίδια βία: τα άτομα που φέρουν ταυτότητες που θα τα οδηγήσουν να επιλέξουν αυτούς τους χώρους για να βγουν, τα άτομα που οι επιτιθέμενοι θα δουν ως συν-υπεύθυνα και δυνάμει απειλητικά. Το γεγονός πως η συνομιλήτριά μου αντιλαμβάνεται το ενδεχόμενο να αμυνθεί ως μια απόφαση που δεν γίνεται να είναι δική της, γιατί φέρει την ευθύνη για τα υποκείμενα με τα οποία η ζωή της συνδέεται χωρίς ακριβώς τη θέλησή της, θεωρώ πως δείχνει ότι αντιλαμβάνεται τον εαυτό της και άρα το δικαίωμα της αυτοάμυνάς της μέσα από ένα σχεσιακό πρίσμα.

Η άλλη όψη του ίδιου νομίσματος, αυτού της μοιρασμένης ευθύνης και της σχεσιακής αντίληψης του εαυτού, αντικατοπτρίζεται στο δημοφιλές σύνθημα που χρησιμοποιείται στη φεμινιστική οργάνωση στα σόσιαλ μίντια, «Όλες απαντάμε, αν αγγίξεις μία», σύνθημα που αναφέρεται και στο εμβληματικό τραγούδι κατά των γυναικοκτονιών «Canción sin Miedo (Τραγούδι δίχως Φόβο)» της μεξικανής Vivir Quintana,ⁱⁱ που αποδόθηκε ως «Τραγουδάμε δίχως Φόβο» και τραγουδήθηκε στα ελληνικά από τις «θηλυκότητες της Ανοιχτής Ορχήστρας», σε μουσική δράση για την

Ημέρα της Γυναίκας στις 8 Μαρτίου 2022.ⁱⁱⁱ Αυτό που θεωρώ πως αποτυπώνεται στο σύνθημα αυτό είναι ότι η βία που ασκείται στο ατομικό σώμα γίνεται ζήτημα συλλογικό. Η συλλογική απάντηση στην ατομική βία σημαίνει ότι υπάρχει μια συλλογικότητα που συγκροτείται («όλες»), χωρίς να αποσαφηνίζεται ακριβώς από ποιες συγκροτείται, πέρα από τον έμφυλο χαρακτήρα της χρήσης του θηλυκού τύπου: είναι μάλλον όσες μοιράζονται την ευαλωτότητα στη βία αυτή και μπορούν δυνάμει ή ήδη να την υποστούν, και άρα αναλαμβάνουν τον ρόλο συλλογικά να αμυνθούν απέναντι στη βία που μπορεί να δεχθεί «μία» από τη συλλογικότητα αυτή.

Αναφέρομαι σε αυτά τα παραδείγματα από τις πολλαπλές πηγές της έρευνας πεδίου μου, γιατί θεωρώ πως μπορούν να λειτουργήσουν ενδεικτικά για το επιχείρημά μου εδώ: για το γεγονός, δηλαδή, πως στο πλαίσιο της κουήρ-φεμινιστικής αυτοάμυνας, η ασφάλεια και η προστασία δεν θεωρούνται ατομική ευθύνη αυτόνομων υποκειμένων. Αντίθετα, αναδεικνύουν πως η αυτοάμυνα στο πεδίο μου δεν προϋποθέτει έναν οριοθετημένο ατομικό εαυτό, αλλά ανοίγει νέες προοπτικές για την κατανόηση της υποκειμενικότητας ως ενσώματης και σχεσιακής.

Επίλογος

Στο παρόν άρθρο, επιχείρησα να διατυπώσω ένα εναλλακτικό επιχείρημα για τον τρόπο που μπορεί να γίνει κατανοητή μια τόσο σύνθετη έννοια όσο αυτή του εαυτού, αντλώντας από ευρήματα της έρευνας πεδίου μου σε κουήρ και φεμινιστικές ομάδες αυτοάμυνας στην Ελλάδα. Αναλύοντας το επιχείρημα αυτό βάσει δύο κεντρικών αξόνων, αυτών της ιδιοκτησίας του σώματος και της σχεσιακής συγκρότησης της υποκειμενικότητας, έδειξα τα βασικά σημεία στα οποία η εννοιολόγηση που προτείνω διαφοροποιείται από την κυρίαρχη κατανόηση του εαυτού της κληρονομιάς του δυτικού φιλελευθερισμού.

Η συζήτηση που ξεκινά από το άρθρο αυτό προεκτείνεται προς πολλές κατευθύνσεις, με τις οποίες καταπιάνομαι σε επόμενα κομμάτια της εθνογραφίας μου. Μία από αυτές είναι η επιμονή στην *απορία* στην οποία μας φέρνει η ανάγκη να διεκδικήσουμε τα σώματά μας ως δικά μας χωρίς να υποπέσουμε στη στείρα αναπαραγωγή των φιλελεύθερων ιδεολογιών. Για τη διαπραγμάτευση αυτής της απορίας, θεωρώ κεντρικής σημασίας την έννοια της επιτελεστικότητας, όπως αναδείχθηκε στο παράθεμα του διαλόγου της Αθανασίου με το Μπάτλερ (βλ. παραπάνω). Μέσω αυτής,

θεωρώ ότι είναι δυνατό να ανοίξει η συζήτηση για τη σημασία της ενσωματότητας, για την υλικότητα του σώματος, χωρίς να γίνεται αντιληπτό το σώμα ως προ-πολιτικό, απλώς βιολογικό δεδομένο (Butler, 2008). Για τη συζήτηση αυτή, θεωρώ κρίσιμη τη συμβολή της φαινομενολογικής προσέγγισης (Ahmed, 2006).

Η δεύτερη κατεύθυνση προς την οποία αναπτύσσω τον προβληματισμό του άρθρου αυτού είναι η διερεύνηση της συλλογικότητας που συγκροτείται από τα υποκείμενα που βρίσκονται *εκτός εαυτού*, ποιες είναι οι «όλες» που απαντάνε όταν «αγγίξεις μία» στην παραπάνω συζήτηση. Πώς συγκροτείται αυτή η συλλογικότητα και ποια υποκείμενα περιλαμβάνει, πέρα από μία σταθερή και οριοθετημένη κατηγορία ταυτότητας (όπως «οι γυναίκες»), είναι ένα ερώτημα που μένει να απαντηθεί, καθώς απαιτεί τον χώρο να αναλυθεί η κριτική στις πολιτικές ταυτότητας, προκειμένου να είναι δυνατό να φανταστούμε άλλους τρόπους συγκρότησης συλλογικών υποκειμένων. Μέσω αυτής της διερεύνησης, προσδοκώ να προσεγγίσω μια σύνθετη, δυνάμει προβληματική αλλά και γι' αυτό συνάμα ενδιαφέρουσα έννοια αυτής της κοινότητας.

Συμπερασματικά, θεωρώ πως στο συγκεκριμένο πεδίο, δημιουργείται ένας χώρος να φανταστούμε την υποκειμενικότητα αλλιώς. Αυτός ο χώρος διανοίγεται τη στιγμή που αναζητούμε διαθεματικές συμμαχίες και κοινές συζητήσεις, με άλλα λόγια όταν αναζητούμε τρόπους να επικοινωνήσουμε με μια γενεαλογία που συντίθεται από τις ομάδες, τις κοινότητες και τα άτομα που εκπίπτουν από την κατηγορία του ανθρώπινου, που έχουν βρεθεί στα περιθώρια της ιστορίας.

Δήλωση γνωστοποίησης:

Το παρόν άρθρο βασίζεται σε έρευνα στο πλαίσιο εκπόνησης διδακτορικής διατριβής και η συγγραφή του διεξήχθη κατά την περίοδο χρηματοδότησης της έρευνας από τη Μονάδα Καινοτομίας – Μεταφοράς Τεχνολογίας και Κέντρου Επιχειρηματικότητας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας «One Planet Thessaly» υπό το έργο «Υποτροφίες για Υποψήφιους Διδάκτορες» του Ειδικού Λογαριασμού Κονδυλίων Έρευνας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βιβλιογραφία

- Atleo, C. & Boron, J., «Land Is Life: Indigenous Relationships to Territory and Navigating Settler Colonial Property Regimes in Canada», *Land* 11, 2022.
- Butler, J., *Σώματα με σημασία. Οριοθετήσεις του «φύλου» στο λόγο*, μτφρ. Π. Μαρκέτου, Εκκρεμές, Αθήνα, 2008.
- Butler, J. (2011). *Bodies in Alliance and the Politics of the street*. Κείμενο που παρουσιάστηκε στη σειρά ομιλιών «The State of things», που οργανώθηκε από το Office of Contemporary Art Norway (OCA), Βενετία, 7 Σεπτεμβρίου 2011.
- Butler, J. & Spivak, G., *Τραγουδώντας τον εθνικό ύμνο. Γλώσσα, πολιτική και το δικαίωμα του ανήκειν*, μτφρ. Α. Καραβαντά, Β. Τζανακάρη, Ο. Τσάκαλος, Τόπος, Αθήνα, 2015.
- Butler, J. & Αθανασίου, Α., *Απ-αλλοτρίωση. Η επιτελεστικότητα στο πολιτικό*, μτφρ. Α. Κιουπκιολής, Τόπος, Αθήνα, 2016.
- Deyohowe:to, Proceedings of the Speech Given Regarding the Declaration for a Moratorium on Development inside the Haldimand Tract, Onondaga longhouse at Six Nations of the Grand River, 20 Απριλίου 2021. Διαθέσιμο στο:
<https://www.simcoereformer.ca/news/local-news/confederacy-chiefs-declare-moratorium-on-development-2>
- Dorlin, E., *Self-Defense: A Philosophy of Violence*, Verso, London, 2022.
- Fanon, F., *Της γης οι κολασμένοι*, μτφρ. Α. Αρτέμη, Κάλβος, Αθήνα, 1982.
- Ghosh, S. M. & Singh, R., «Representing and Resisting Rape: Re-appropriation of the Female Body in Usha Ganguly's Hum Mukhtara», *Journal of Language, Literature and Culture* 64(3), 2017, σ. 195-212.
- Haraway, D., «Ecce homo, ain't (ar'n't) I a woman και ανίδεις/ανιδιοποιημένες άλλες: Ο άνθρωπος σε μετα-ανθρωπιστικό τοπίο», μτφρ. Π. Μαρκέτου, στο Α. Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*, Νήσος, Αθήνα, 2006, σ. 423-452.
- Haraway, D., *Ανθρωποειδή, κυβόργια, γυναίκες. Η επανεπινοήση της φύσης*, μτφρ. Π. Μαρκέτου, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2014.
- Hicks, S. K., «Understanding Private Property: Land as a Relationship, Property as a Construct», *Journal of Policy Science* 24(2), 2017, σ. 29-44.
- Hobbes, T., *Leviathan or The Matter, Forme and Power of a Commonwealth Ecclesiastical and Civil*, Andrew Crooke, London, 1651.
- Locke, J., *Two Treatises of Government*, Awnsham Churchill, England, 1689.
- McPherson, C. B., *The Political Theory of Possessive Individualism. Hobbes and Locke*, Oxford University Press, Oxford, 1962.
- Mills, C., *The Racial Contract*, Cornell University Press, Ithaca, 1997.
- Pateman, C., *The Sexual Contract*, Polity, Cambridge, 1988.
- Pateman, C., «Self-Ownership and Property in the Person», *Journal of Political Philosophy* 10(1), 2002, σ. 20-53.
- Shanks, T., «The Rhetoric of Self-Ownership», *Political Theory* 47(3), 2019, σ. 311-337.
- Spivak, G., «Can the Subaltern Speak?», *Die Philosophin* 14(27), 1988, σ. 42-58.
- Winnubst, S., *Queering Freedom*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 2006.

ⁱ Καθώς στο παρόν άρθρο δεν υπάρχει ο χώρος να αναπτύξω τις μεθοδολογικές επιλογές μου ως προς τη χρήση ή μη ψευδωνύμων και την κριτική της διερεύνηση, τα άτομα που δεν έχουν συναινέσει στη χρήση του πραγματικού ονόματός τους παρουσιάζονται ανώνυμα. Για τη συζήτηση περί χρήσης ψευδωνύμων, βλ. εδώ: <https://americanethnologist.org/online-content/collections/rethinking-pseudonyms-in-ethnography/>

ⁱⁱ Vivir Quintana - Canción sin miedo, <https://www.youtube.com/watch?v=VLLyzqkH6cs>

ⁱⁱⁱ Τραγουδάμε δίχως Φόβο - Canción sin Miedo | 8 Μαρτίου 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=UPD1XvT2Too>